

Γιατί ένα τέτοιο Συμπόσιο WHY SUCH A SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32635 & [doi:heal.uoi.12442](https://doi.org/10.12442/heal.uoi.12442)
Ο δρόμος ως το Συμπόσιο TOWARDS THE SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32632 & [doi:heal.uoi.12439](https://doi.org/10.12439/heal.uoi.12439)
Πρόγραμμα PROGRAM olympias.uoi.gr/32633 & [doi:heal.uoi.12440](https://doi.org/10.12440/heal.uoi.12440)
Ομιλίες ORAL PRESENTATIONS (121 βίντεο/videos) <https://www.youtube.com/@1-706/videos>
ΠΡΑΚΤΙΚΑ PROCEEDINGS olympias.uoi.gr/32634 & [doi:heal.uoi.12441](https://doi.org/10.12441/heal.uoi.12441)
Απολογισμός: Ήμουν κι εγώ εκεί! REPORT: I WAS THERE! olympias.uoi.gr/33342 & [doi:heal.uoi.13058](https://doi.org/10.13058/heal.uoi.13058)
Παρόν άρθρο THIS PAPER olympias.uoi.gr/33262 & [doi:heal.uoi.13017](https://doi.org/10.13017/heal.uoi.13017). EN Summary follows

«Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;» Τα Ευαγγέλια απαντούν με σαφήνεια πως για κάθε άνθρωπο υπάρχει ένα «νύν»¹

Σεραφεΐμ Ατματζίδης,^{2a} Γιάννης Δημολιάτης,^{3a} Ιωάννης Κανέλλος^{4b}

^a Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Υγείας, Τμήμα Ιατρικής, Εργαστήριο Υγιεινής και Επιδημιολογίας. ^b École Nationale Supérieure Mines-Télécom Atlantique Bretagne Pays de la Loire, France

Περίληψη

ΣΚΟΠΟΣ Σήμερα, που ο μέσος όρος ζωής έχει υπερδιπλασιαστεί σε σχέση με την αρχαιότητα και η βιοϊατρική τεχνολογία έχει ασαφοποιήσει τα όρια ζωής και θανάτου, τίθεται εμπρός μας αμείλικτο το ερώτημα «Πότε πρέπει να πεθαίνει ο άνθρωπος;» Σκοπός μας ήταν να διερευνηθεί εάν και τι απαντούν στο ερώτημα αυτό οι τέσσερις Ευαγγελιστές.

ΥΛΙΚΟ-ΜΕΘΟΔΟΣ Έγινε συστηματική αναζήτηση όλων των σχετικών με το θάνατο χωρίων των Ευαγγελίων, με διασταύρωση τεσσάρων διαφορετικών τρόπων: (α) Ανάγνωση των ευαγγελικών κειμένων στο πρωτότυπο αρχαίο κείμενο και σε μετάφραση των έγκριτων εκδόσεων της Βιβλικής Εταιρείας. (β) Αναζήτηση χωρίων με λέξεις κλειδιά από τρία διαφορετικά έντυπα ευρετήρια (γνωστά ως Ταμεία) της Καινής Διαθήκης (Bruder 1993, Erasmus Schmidt 1990, Αρχιμ. Κοσμά Λ. Παλαιολογάννη 2000). (γ) Αναζήτηση χωρίων με λέξεις κλειδιά από δύο διαφορετικά ηλεκτρονικά ευρετήρια της Καινής Διαθήκης. (δ) Ανάγνωση της ερμηνείας των Ευαγγελικών κειμένων του ερμηνευτή Πατέρα της Ορθόδοξης Εκκλησίας οσίου Θεοφύλακτου Βουλγαρίας (του 11ου αιώνα).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ Εντοπίστηκαν συνολικά 133 λιγότερο ή περισσότερο σχετικά χωρία, 35 στο Ευαγγέλιο του Ματθαίου, 29 στον Μάρκο, 45 στον Λουκά, και 24 στον Ιωάννη. Τα τρία πιο σχετικά χωρία φαίνεται να είναι τα: (α) «Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου μόνος» (Ματθαίος 24:36, Μάρκος 13:32), «Ποια μέρα και ώρα θα έρθει το

¹ 30-4-2017 11:00-12:30 Συνεδρία Κ1 Η θεολογία του θανάτου. Ομιλία 1η: [YouTube=YyyCn4VZ1sc](https://www.youtube.com/watch?v=YyyCn4VZ1sc) 16:55.

Άρθρο: υποβολή 7-4-2022· αποδοχή 21-5-2022· κρίση από ομότεχνους (peer review): όχι. Αν οι σύνδεσμοι στην κορυφή αυτής της σελίδας δεν λειτουργούν: > ΠΡΑΚΤΙΚΑ: σελίδα 21: υποσημείωση 6.

Πώς να αναφέρετε αυτό το άρθρο: Ατματζίδης Σ, Δημολιάτης Γ, Κανέλλος Ι. «Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε;» Τα Ευαγγέλια απαντούν με σαφήνεια πως για κάθε άνθρωπο υπάρχει ένα "νύν". Στο: «Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ). Πρακτικά 1ου Διεπιστημονικού Συμποσίου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 28-30 Απριλίου 2017. ISBN 978-960-233-288-7». Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αποθετήριο Ολυμπιάς. 7 Απριλίου 2024. Άρθρο Κ11: σς 3. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33262> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.13017>.

² Αρχιμανδρίτης. Εφημέριος Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Θέρμης Θεσσαλονίκης. Υποψήφιος διδάκτορας Εργαστηρίου Υγιεινής και Επιδημιολογίας, Τμήμα Ιατρικής, Σχολή Επιστημών Υγείας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. serafeim_atmatzidis@yahoo.gr. Περισσότερα: στο πλαίσιο στο τέλος.

³ Αναπληρωτής καθηγητής Υγιεινής και Ιατρικής Εκπαίδευσης, Εργαστήριο Υγιεινής και Επιδημιολογίας, Τμήμα Ιατρικής, Σχολή Επιστημών Υγείας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. idimolia@uoi.gr. Περισσότερα: Κορυφή 1ης σελίδας > ΠΡΑΚΤΙΚΑ > Συνεδρία Π1 > 5.

⁴ Καθηγητής, Τμήμα Πληροφορικής, IMT Atlantique, Γαλλία. ioannis.kanellos@telecom-bretagne.eu. Περισσότερα: Κορυφή 1ης σελίδας > ΠΡΑΚΤΙΚΑ > Συνεδρία Σ8 > 4.

τέλος, κανένας δεν το ξέρει, ούτε οι άγγελοι των ουρανών, παρά μόνο ο Πατέρας μου», που δεν αναφέρεται στο «πότε πρέπει να γίνει» αλλά στο «πότε γίνεται» και σφραγίζεται με το «οὐδεις οἶδεν». (β) «Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ρῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν» (Λουκάς 2:29-31), «Τώρα, Κύριε, μπορείς ν' αφήσεις τον δούλο σου να πεθαίνει ειρηνικά, όπως του υποσχέθηκες, γιατί τα μάτια μου είδαν το σωτήρα που ετοίμασες για όλους τους λαούς», όπου δίδεται μεν στο «πότε» η απάντηση «νῦν», αλλά το κριτήριο μιας τέτοιας απόφασης (να βαστάξει στην αγκαλιά του τον Ιησού) είναι δύσκολο, εάν όχι αδύνατο, να εφαρμοστεί από τον καθένα μας. (γ) «Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα ἵνα μεταβῆ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα» (Ιωάννης 13:1), «Πριν από τη γιορτή του Πάσχα, ξέροντας ο Ιησούς πως ήρθε η καθορισμένη γι' αυτόν ώρα να φύγει από τον κόσμο και να πάει στον Πατέρα», είναι εξίσου δύσκολο να εφαρμοστεί από τους θνητούς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ Οι Ευαγγελιστές δεν απαντούν στο πότε (πότε πρέπει να πεθαίνει ο άνθρωπος) αλλά στο πώς (πώς πρέπει να πεθαίνει ο άνθρωπος: «πάντοτε και για όσο ζει έτοιμος για το θάνατο, ετοιμοθάνατος, και συνεπώς καλοθάνατος, ευθάνατος»). Το «ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα» σημαίνει ότι, όπως για τον Ιησού, υπάρχει και για κάθε άνθρωπο η σωστή ώρα, το «νῦν» του, ούτε νωρίτερα (πρόωρος θάνατος) ούτε αργότερα (μετάωρος θάνατος), αλλά τα Ευαγγέλια δεν δίνουν στους ανθρώπους τρόπο προσδιορισμού της δικής τους σωστής ώρας (ώριμος θάνατος). Επέκταση της μελέτης σε όλη την Καινή και Παλαιά Διαθήκη και σε όλα τα Πατερικά κείμενα θα μπορούσε να ισχυροποιήσει ή εξασθενήσει τα συμπεράσματα αυτά ή και να δώσει στον καθένα μας τον τρόπο προσδιορισμού της δικής του σωστής ώρας.

Λέξεις-κλειδιά: ὅρια ζωῆς-θανάτου· ο θάνατος στα Ευαγγέλια· ὑπαρξή πρέπουσας-ώρας-να-πεθάνεις· ἀγνοία πρέπουσας-ώρας-να-πεθάνεις· κριτήριο πρέπουσας-ώρας-να-πεθάνεις· παρουσία πρέπουσας-ώρας-να-πεθάνεις· ετοιμότητα να πεθάνεις· Ευαγγελιστές και θάνατος· ορθόδοξη ηθική· προσδόκιμο διάρκειας ζωῆς· τέλος της ζωῆς· καλός θάνατος· ευ-θάνατος· θάνατος πριν την ώρα του· θάνατος στην ώρα του· θάνατος μετά την ώρα του· ώριμος θάνατος· ανώριμος θάνατος· μεθώριμος θάνατος· πρόωρος θάνατος· μετάωρος θάνατος· αθανασία· ευθανασία· δυσθανασία· προθανασία· μεταθανασία· μεταθανάτια μακροζωία· πότε πρέπει να πεθαίνουμε· ΠΠΠ· πότε οφείλομε να πεθαίνουμε· ΠΟΠ· πώς πρέπει να πεθαίνουμε ΠόΠΠ· γιατί πρέπει να πεθαίνουμε ΓΠΠ.

“When Should We Die?” The Gospels clearly answer that for every person there is a “now”⁵

Seraphim Atmatzidis,^{6a} Ioannis Dimoliatis,^{7a} Ioannis Kanellos^{8b}

^a University of Ioannina, Greece; School of Health Sciences, Faculty of Medicine, Department of Hygiene and Epidemiology. ^b École Nationale Supérieure Mines-Télécom Atlantique Bretagne Pays de la Loire, France.

⁵ 30-4-2017 11:00-12:30. Session: *K1 The theology of death*. **Speech** 1: [YouTube=YyyCn4VZ1sc](https://www.youtube.com/watch?v=YyyCn4VZ1sc) 16:55. **Paper**: submitted 30 Apr 2017; accepted 7 Oct 2022; no peer reviewed. If the **links** at the top of the first page do not work: > Top of the 1st page: PROCEEDINGS: page 22: footnote 10.

Cite this article: Atmatzidis S, Dimoliatis I, Kanellos I. «When Should We Die? The Gospels clearly answer that for every person there is a "now"». In: «*When Should We Die? (WnSWD). Proceedings of the 1st Interdisciplinary Symposium. University of Ioannina, Greece, April 28-30, 2017. ISBN 978-960-233-288-7*». University of Ioannina Publications, Olympias repository. April 7, 2024. Paper K101: ps 3.
<https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33262> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.13017>.

⁶ Archimandrite; Vicar of the Holy Church of Agios Nikolaos of Thermi, Thessaloniki, Greece; PhD student, Department of Hygiene and Epidemiology, Faculty of Medicine, School of Health Sciences, University of Ioannina, Ioannina, Greece; serafeim_atmatzidis@yahoo.gr. More: see box at the end.

⁷ Associate Professor of Public Health and Medical Education, Department of Public Health and Epidemiology, Faculty of Medicine, School of Health Sciences, University of Ioannina, Ioannina, Greece. dimolia@uoi.gr. More: Top of the 1st page > PROCEEDINGS > Session P1 > 5.

⁸ Professeur. École Nationale Supérieure Mines-Télécom Atlantique Bretagne Pays de la Loire, France. ioannis.kanellos@imt-atlantique.fr. More: Top of the 1st page > PROCEEDINGS > Session S8 > 4.

Abstract

OBJECTIVE. In our days, when life expectancy has more than doubled since the ancient times and biomedical advances blur boundaries between life and death, we face the challenging question of “when is the right time for a human being to die”. Our aim was to investigate whether and how the four Evangelists answer this question. **METHOD.** All passages related to death were systematically searched in the Gospels via four distinct methods: (a) Reading the Gospel texts, both the originals and their translation, using the reputable publications of the Bible Society. (b) Using keywords to search three different printed directories of the New Testament known as Concordances (Bruder 1993, Erasmus Schmidt 1990, Arch. Kosmas L. Palaiogiannis 2000). (c) Using keywords to search two different electronic directories of the New Testament. (d) Reading the interpretation of the evangelic texts by the Father of the Orthodox Church Saint Theofilaktos of Bulgaria (of the 11th century). The translations to contemporary English are from <http://ebible.org/web>. The Gospel passages by King James’ Bible, 1611 can be found at <http://www.kingjamesbibleonline.org>. **RESULTS.** In total, 133 passages have been identified, some more relevant than others, 38 from Matthew’s Gospel, 30 from Mark’s, 49 from Luke’s and 23 from John’s. The three more relevant passages appear to be: (a) “No one knows of that day and hour, not even the angels of heaven, but my Father only” (Matthew 24:36, Mark 13:32). Here the emphasis is not on “when it should happen” but rather on “when it actually happens” and it is summarized as “no one knows”. (b) “Now you are releasing your servant, Master, according to your word, in peace; for my eyes have seen your salvation, which you have prepared before the face of all people” (Luke 2:29-31). Here a “now” is given as an answer to “when”, however, the criterion to identify “now” as the right time (to have held Jesus in their arms) is difficult, if not impossible, for humans to apply. (c) “Now before the feast of the Passover, Jesus, knowing that his time had come that he would depart from this world to the Father” (John 13:1). This is equally difficult for mortals to apply. **CONCLUSION** The Evangelists do not answer the “when” (when is the right time for a human being to die) but rather they deal with “how” (how a human being should die: “always and as long as he lives ready for death, therefore he will die well”). From the passage “his time has come” (John 13:1) we can infer that, as for Jesus, there is also for every human being a right time to die, their “now”, neither earlier (premature death) nor later (postmature death); however, the Gospels do not seem to provide us with a way to determine our own right time to die (mature death). Extending the study throughout the New and Old Testaments and all the Patristic texts could strengthen or weaken these conclusions or even give each of us the way to determine our own right time to die.

Keywords: *life-death borders; Gospels' and death; existence of the-right-time-to-die; ignorance of the-right-time-to-die; criterion of the-right-time-to-die; presence of the-right-time-to-die; readiness to die; life-expectancy; evangelists and death; orthodox morality; good death; death before its time; death in its time; death after its time; mature death; premature death; postmature death; immortality; eſthanassía; euthanasia; dysthanassía; prothanassía; metathanassía; posthumous longevity; when should we die; WnSWD; when must we die; WnMWD; how should we die; HSWD; right time to die; why should we die; WySWD.*

Πλήρες κείμενο: Ατματζίδης Σ. (α) Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε: η απάντηση των Ευαγγελίων: οι Ευαγγελιστές δεν απαντούν στο «πότε» αλλά στο «πώς» πρέπει να πεθαίνει ο άνθρωπος. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής* 2016, 33 (συμπληρωματικό τεύχος 1): 25-29: <https://www.mednet.gr/archives/2016-sup/25per.html> (πρόσβαση 24-2-2023). (β) Διπλωματική εργασία: Πότε Πρέπει να Πεθαίνει ο άνθρωπος (ΠΠΠ): η απάντηση των Ευαγγελίων. ΤΕΙ Θεσσαλίας, Σχολή Επιστημών Υγείας-Πρόνοιας, Τμήμα Νοσηλευτικής, ΠΜΣ στην Ψυχική Υγεία. Λάρισα 2015: σελίδες 68: <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/53057/20785.pdf?sequence=1> (πρόσβαση 24-2-2023).

Full text: Atmatzidis S. (a) When Should We Die? The answer of Gospels. Evangelists don’t deal with “when” but with “how” a human being should die. *Archives of Hellenic Medicine* 2016, 33 (suppl 1): 25-29: <https://www.mednet.gr/archives/2016-sup/25per.html> (accessed 26-2-2023). (b) Dissertation: *When Should We Die (WnSWD): The answer of Gospels*. TEI of Thessaly, School of Health and Providence Sciences, Department of Nursing, Postgraduate training in Mental Health. Larissa, Greece. 2015: pages 68: <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/53057/20785.pdf?sequence=1> (accessed 24-2-2023).